

בנגאזי, לוב

קו אופייני ליהדות המגרב, במיוחד בלוב ובתוניסיה, הוא ריכוז היישוב היהודי באזורי החוף בעיקר, ולא רק בשתי ערי הבירה, אלא גם בערי נמל אחרות.

בלוב היו כמעט כל הקהילות היהודיות מרוכזות לאורך החוף ושתי החשובות שבהן – בנגאזי ומצראתה – נהנו מנמל טבעי. מיפקד האוכלוסין מ-1931 מראה שמספר יהודי בנגאזי עלה על 2,000, ובמיפקד 1944 עלה מספרם במצראתה על 1,000 נפש. התיישבות היהודים בערי נמל אלה סייעה להתפתחותן הכלכלית והתרבותית.

הן בלוב הן בתוניסיה קמו מרכזים יהודיים בפריפריה שבתחומים מסויימים התחרו עם הבירה על היוקרה. התפתחותם השונה נבעה במידה רבה מצירוף של נסיבות היסטוריות והשפעות מקומיות. ואולם במרוצת הזמן הפכו השוני והיריבות עם הבירה לאתגר ולמקור גאווה על ייחודן של קהילות אלה.

התפתחותה של בנגאזי בנפרד ובשונה מטריפולי נבעה לא רק מן המרחק הפיזי ממנה אלא גם משוני תרבותי ומן השוני במעמדה המינהלי. לבנגאזי שמור מקום של כבוד בהיותה נושאת המושרת וממשיכתה של קירני – הקהילה היהודית העתיקה ביותר בלוב. תחת שלטון היוונים והרומים היתה בנגאזי העתיקה, ברניקי דאז, מרכז פוליטי שעלה בחשיבותו על ערי טריפוליטניה – אז פרובינציה של ממלכת קרתגו. במאה הראשונה לספירה נהנו היהודים שחיו בה מאוטונומיה רחבה, ונכבדים מבני הקהילה אף איישו תפקידים שונים במערכת השלטון של העיר. העות'מאנים, בדומה לשליטים הרומים והביזנטים בימי קדם, העדיפו את בנגאזי מבחינה כלכלית ואסטרטגית על טריפולי. באימפריה העות'מאנית השתייכה בנגאזי לחבל המינהלי (ולאית) של קירנאיקה, שהודות לקרבתו למצרים נחשב בעיני איסטנבול לחיוני יותר מטריפוליטניה מבחינה אסטרטגית וכלכלית גם יחד. בנגאזי היתה צומת מסחר ימי ויבשתי כאחד, ויהודיה, בדומה ליהודי טריפולי, שימשו נציגי אירופה במקום ותרמו להעמקת השפעתן של איטליה ומדינות אירופיות אחרות. היהודים היו פעילים גם בפיתוח סחר השיירות הטרנס-סהארי עם אפריקה התיכונה. מסחרה של בנגאזי במאה ה-19 היה כפול בהיקפו מזה של טריפולי וכך גם המס ששילמו תושבי העיר ל"שער העליון". ואמנם מצבם הכלכלי האיתן של יהודי בנגאזי עורר עליהם את קנאת האוכלוסייה המקומית – לא רק המוסלמית אלא גם הנוצרית. ב-1862 התלהטו היצרים ובנגאזי התחולל אירוע שלא היה לו תקדים בלוב ובתוניסיה – עלילת דם.

בימי הכיבוש האיטלקי התהפך הגלגל לטובת טריפולי. האיטלקים הפכו לבירת לוב כולה, והעדיפו בבירור על פני בנגאזי, שבסביבתה נמשכה ההתנהגות המזוינת לשלטון האיטלקי, התנגדות שבאה לקצה רק ב-1931.

המרד הערבי בקירנאיקה וההזדהות של תושבי בנגאזי עם התרבות הערבית והמורשת האיסלאמית, זירזו הקמת תשתית לאומית מקומית עוד בטרם קמה תשתית כזאת בטרופוליטניה. אשיותיה היו במסדר המיסטיקנים (הצופים) סנוסיה, שעתיד היה לפעול למען הבנה טובה יותר עם היהודים. לעומת זאת, סבלו יהודי בנגאזי יותר מיהודי טריפולי מגזרות ומפעולות עונשין של האיטלקים, הן בשנות העשרים והן בימי מלחמת העולם השנייה.

למרות שבבנגאזי היתה שכבה יהודית ממוערבת ומעורה בתרבות איטליה, והיא שסייעה לאיטלקים להשתלט על האזור, הקפידו יהודי העיר הזאת לאורך כל ימי השלטון האיטלקי לשמור על האוטונומיה שלהם. ועד הקהילה של בנגאזי שמר על מעמדו במשך כל תקופת הכיבוש האיטלקי, גם בעת שבטריפולי מינו הפשיסטים נציב לא יהודי לראש קהילה. יהודי בנגאזי עמדו בתוקף על זכותם להתכתב ישירות עם "איגוד הקהילות של איטליה" ועם כ"ח בצרפת, מבלי לקבל את מרות טריפולי.

קהילת בנגאזי היוותה תמריץ להתפתחותם ולצמיחתם של יישובים יהודיים נוספים בסביבתה – כמו דרנה, ומאוחר יותר, בתקופה האיטלקית, להקמת תברוכ ולחידוש היישוב היהודי בפולוניה וברקה העתיקות. לכל הקהילות האלה שימשה בנגאזי מרכז כלכלי, מנהלי ורוחני; היא התערבה במינוי ועדי קהילה וגבתה את המסים לאיגוד הקהילות באיטליה.

מקור: פנקס הקהילות- לוב, ע. אברמסקי-בליי (עורכת), יד ושם, ירושלים 1997, עמ' 19-20.